

Ministerie van Defensie

Militaire Inlichtingendienst

Postbus 20701
2500 ES Den Haag

Telefoon 070-3187951
Telefax 070-3187877

Aan:

Voorzitter en leden van het CVIN

Uw brief

Ons kenmerk

Ons nummer

Datum

Dit is geclassificeerd

04 NOV 1999

Onderwerp

Veiligheidssituatie in Indonesië

In het CVIN van 15 oktober jongstleden is mij verzocht na te gaan of bij de Militaire Inlichtingendienst informatie bekend is betreffende mogelijke spanningshaarden in Indonesië buiten Oost-Timor, Ambon en Atjeh.

In navolging op dit verzoek doe ik u bijgevoegd toekomen een MID-rapportage over de veiligheidssituatie in Indonesië.

Directeur Militaire Inlichtingendienst

J.A. van Reijn
Generaal-majoor der Mariniers

Bijlagen

Bezoekadres

Doorkiesnummer

Eén

Verzoeken bij beantwoording datum, nummer en onderwerp te vermelden.

Rapportage MID
over
de veiligheidsituatie in Indonesië

Aangeboden aan
Voorzitter en leden CVIN
door
Directeur Militaire Inlichtingendienst

De veiligheidssituatie in Indonesië.

Inleiding

Sinds de val van het Suharto-regime is de Republiek Indonesië als potentieel conflictgebied onder de aandacht van de Internationale gemeenschap gekomen. In mei '98 bleek de op hervorming gerichte interne politieke oppositie echter dermate sterk, dat zij mede onder de heersende economische malaise in de regio in staat was om een einde te maken aan Suharto's 33 jaar durende autocratische bewind.

Deze machtsomwenteling ging gepaard met neveneffecten, die als zodanig niets met de politieke situatie van doen hadden, maar onder druk van de economische malaise vooral op Java aanleiding gaven tot etnische confrontaties, gericht tegen de Chinezen en uitmondde in grootschalige moord- en plunderpraktijken. Hierdoor raakte de situatie op Java ernstig gedestabiliseerd, waardoor de veiligheid van de vooral in Jakarta verblijvende buitenlanders/Nederlanders een punt van zorg werd. Na het aantreden van de interim regering Habibie keerde de rust in Jakarta terug.

De hervormingsmaatregelen van de interim-regering waren echter ontoereikend om de rust in de gehele archipel te laten terugkeren. Naijende effecten van de economische situatie en de daarmee gepaard gaande voedselschaarste scherpten op de meest dichtbevolkte eilanden het etnisch antagonisme aan. Deze confrontaties speelden zich vanaf januari '99 vooral af op de Molukken, waar overigens de religieuze factor tussen christelijke Molukkers en het moslimmigranten een extra complicatie betekende. De als gevolg van de onlusten op de Molukken naar Sulawesi gevluchte moslims importeerden nieuwe spanningen op dit eiland, die eveneens tot felle onlusten aanleiding gaven. Soortgelijke problemen speelden zich af op West - Kalimantan, waar milities van de oorspronkelijke Dayakbevolking zich zeer gewelddadig tegen de geïmporteerde Madurese bevolking keerden. In dezelfde periode werd Oost Java opgeschrikt door mystieke moordpartijen op vnl. religieuze plaatselijke moslimleiders, groeide de sociale onrust op Sumatra en begon ook hier de haat tegen de Javaanse bevolkingsgroep toe te nemen. Los van deze ontwikkelingen was er binnen de Republiek Indonesia al langer sprake van zich tegen de centrale overheid verzettende regio's als Aceh, Oost Timor en Irian Jaya.

De combinatie van alle factoren, zijnde de zeer gevoelige politieke transitiefase, de voortdurende economische malaise, de toename van etnisch-sociale-religieuze spanningen en de grotere aandacht voor de op afscheiding gerichte regio's (Oost Timor voorop) maakten de Indonesische maatschappij in deze fase tot een zeer explosieve mix.

Door deze afgelopen periode heen hebben de Indonesische strijdkrachten een onduidelijke rol gespeeld. Opggericht als bewaker van de eenheid van de staat werden zij totaal geïntegreerd binnen alle politieke, economische en sociale processen. Daarna verder gemanipuleerd door Suharto als repressief instrument stond diens val borg voor een interne crisis binnen de, toch al omstreden strijdkrachten. Het politieke hervormingsproces en de toenemende onlusten hebben echter geen aanleiding gegeven voor de voortdurend geuite vrees voor een militaire staatsgreep. Deze terughoudendheid is vooral terug te voeren op de rol en de overtuiging van (voormalig) Minister van Defensie en CinC Wiranto, die de strijdkrachten als een coherent en centraal geleid instrument door de transitiefase heeft geloofd. De terughoudendheid bij de onlusten in de buitengewesten en het dubieuze optreden van de strijdkrachten op Oost Timor hebben echter de geloofwaardigheid van de strijdkrachten als ordebewaarend instrument evenwel niet versterkt.

De situatie na de installatie van de nieuwe regering

De nieuw aangestelde regering Wahid – Megawati is zich alleszins bewust van de enorme problemen waarmee de nieuwe, nu democratische republiek wordt geconfronteerd.

Achtereenvolgens en in volgorde van belangrijkheid eisen de symbolische breuk met het verleden, de economische problemen, de riskante desintegratie van de republiek, de interne politieke, etnische en religieuze tegenstellingen en het terugdringen van de rol van de strijdkrachten een oplossing. Aangaande de breuk met de Suharto's New Order hangt alles af van de voortvarendheid, waarmee de huidige regering bereid is schoon schip te maken. Afhankelijk hiervan zal het vertrouwen van de hervormingen eisende (studenten)-populatie versterkt of geschaad worden.

De economische situatie

Het oplossen van de economische problemen kan mogelijk één van de grootste struikelblokken worden van President Wahid en zijn nieuwe economische team. De malaise ontstond als gevolg van de Aziatische crisis van 1997, waarin een inflatieniveau van 66 % werd bereikt, terwijl de inflatie in 1995 slechts 5,2% bedroeg. In korte tijd moest een redelijk welvarende natie de hulp inroepen van het IMF, dat harde maatregelen eiste. Staatsbedrijven moesten worden geprivatiseerd, monopolies ontmanteld en een schuldsaneringsprogramma moet worden opgezet. Verder moest het gehele Indonesische bankwezen worden gesaneerd. Het IMF zou, wanneer aan de voorwaarden werd voldaan, een bedrag van 43 miljard dollar in een garantiefonds storten om de ergste crisis te bestrijden naast een verdere 12,3 miljoen dollar. In eerste instantie leek met name het bankherstructureringsprogramma redelijk succesvol, tot afgelopen zomer het Bank Bali schandaal in volle hevigheid losbarstte. Onder grote internationale druk zwichtte de Indonesische regering en liet een onderzoek instellen. De Indonesische regering voorkwam echter publicatie van dit rapport met een beroep op het bankgeheim. Omdat het IMF en de Wereldbank echter volledige inzage en publicatie van dit rapport eisen werd hierop medio september de kredietkraan dicht gedraaid.

De grootse uitdaging van het nieuwe economische team van President Wahid is dan ook om het IMF en de Wereldbank te overtuigen om de kredietkraan op korte termijn weer open te draaien. Mocht dit niet worden gerealiseerd dan is de toekomst van de Indonesische economie bijzonder duister. Zowel de regering als de nationale economie kunnen zich een verdere ontzegging van internationale investeringen niet lang meer permitteren. *Het effect van verslechterende economische ontwikkelingen is zowel de katalysator als de multiplier voor sociale onrust.*

Het tegengaan van de desintegratie

Een van de eerste maatregelen, die de nieuwe regering heeft afgekondigd is het tegengaan van de dreigende desintegratie van de republiek. Het antwoord dat de regering hiertoe heeft geformuleerd staat bekend onder de term 'federalisatie' en zij is zich bewust van het feit dat de Indonesische 'natie' als zodanig nooit heeft bestaan, maar met kracht bijeen is gehouden. 'Eenheid in Verscheidenheid' is de slogan waarmee de bevoegdheden op regionaal en provinciaal gebied zullen worden uitgebreid en vooral de economische opbrengsten meer ten bate van de eigen regio zullen komen. De onder Habibie al aangenomen wet op de decentralisatie van mei '99 schetst de verdere diepgang voor de oplossing van deze problematiek. Een pessimistische analyse over de implementatie van deze wet geeft echter aan dat sommige regio's er baat bij zullen hebben maar andere er financieel sterk op achteruit zullen gaan. Vooral dit laatste staat borg voor een potentiële onrustbron. Of decentralisatie het echte recept voor rust en stabiliteit is mag met enige scepsis worden betwijfeld.

De interne tegenstellingen

Het concept van één Indonesische bevolking, verenigd en geïnspireerd door de Pancasila-ideologie is een illusie gebleken en werkte op een propagandistische wijze alleen onder het autocratisch-repressieve Suharto-regime. Hierbij mag een voorzichtig vergelijk worden gemaakt met soortgelijke politieke systemen als de voormalige Sovjet Unie, het Joegoslavië van Tito of het Mobutistische Zaïre. De eeuwenoude reeds genoemde en door de

machthebbers gestuurde transmigratie van het van oudsher overbevolkte Java naar andere delen van de archipel heeft op lange termijn doorgewerkt in de verstoring van de oorspronkelijke traditionele gemeenschappen en leidt in periodes van toenemende onrust en sociale terugval tot toenemende confrontaties, zoals het afgelopen jaar vooral indringend op de Molukken is gedemonstreerd.

De reformatie van de strijdkrachten

Zonder verder in te gaan op de repressieve rol is het binnen de Indonesische maatschappij overduidelijk dat verdere democratisering alleen maar kan slagen als de indringende rol van de strijdkrachten kan worden teruggedrongen. Daarnaast is sinds het recente optreden van militaire elementen op Oost Timor de internationale roep om berechting van de schuldigen toegenomen. Er mag dus zonder meer worden gesteld dat de strijdkrachten momenteel in de beklagdenbank zitten, maar anderzijds ook met de rug tegen de muur staan. Het ligt evenwel niet in de lijn der verwachting dat de strijdkrachten zich door de politiek naar de kazernes zullen laten terugsturen. De militaire representatie binnen de nieuwe parlementaire organisatie is nog steeds invloedrijk. Voor de regering blijft het zaak om deze gevoelige kwestie zeer omzichtig te benaderen. Maatregelen die de strijdkrachten te zeer in het harnas jagen kunnen tot reacties leiden; een te voorzichtige koers zonder resultaten op dit vlak zal evenwel kunnen leiden tot demonstraties bij de hervormingsgezinden. Het risico voor een toename van de militaire invloed of een mogelijke coupe lijkt voorlopig uitgesloten en dient pas weer te worden overwogen, wanneer de omstandigheden binnen de republiek ernstig zullen gaan verslechteren.

Veiligheid van buitenlanders

De heftige anti-Australische en in sommige gevallen anti-Westerse protesten naar aanleiding van de Oost Timor crisis waren de eerste merkbare uitingen van xenofobie sinds de Maleisië-crisis van '63. Met andere woorden: antiwesterse gevoelens zijn niet iets wat institutioneel door de Indonesische maatschappij wordt ingegeven, maar die zich alleen in tijden van indringende crisis kunnen manifesteren. Zelfs tijdens de meer dan gewelddadige acties in '65 was er geen sprake van overduidelijke antiwesterse gevoelens. Complexe omstandigheden kunnen leiden tot minder voorspelbare uitkomsten en in de sfeer van de veiligheid van landgenoten is het onder de huidige omstandigheden immer zinvol om een slag om de arm te houden. Als voorbeeld geeft de US Embassy Jakarta haar landgenoten het advies om vooral West Timor en de Molukken slechts bij hoge noodzaak te bezoeken, maar dit voorschot wordt eerder ingegeven door voorzichtigheid dan door herleidbare precedenten. Ook de Nederlandse ambassade in Jakarta heeft een dergelijk advies geformuleerd.

Conclusies

De huidige situatie in Indonesië is momenteel uiterst fragiel, al mag worden gesteld dat een aantal zeer belangrijke obstakels uit de periode na mei '98 succesvol zijn genomen. Zelfs de ingrijpende ontwikkelingen m.b.t. Oost Timor hebben mede geleid tot het aftreden van 'New Order'-representant Habibie 'en dus de weg vrijgemaakt voor de huidige regering.

De wijze waarop de nieuwe regering verbetering van de economische situatie kan bereiken en de dreigende desintegratie van de republiek kan tegengaan zal bepalend zijn voor de mate van stabiliteit. Voorlopig lijken de vooral in Jakarta actief optredende politieke activisten (studenten) zich na de benoeming van Megawati als vice-president te hebben teruggetrokken. Deze beweging zal echter de voortgang van het politieke proces nauwlettend en argwanend blijven volgen. Het grootst denkbare risico is dan dat onder de voorwaarde van een achterblijvende tot dalende economische groei neveneffecten kunnen gaan optreden, die tot een herhaling gaan leiden van de mei-onlusten van '98.

Verdere democratisering van de Indonesische maatschappij kan alleen slagen als de indringende rol van de strijdkrachten wordt teruggedrongen. Een gevoelige kwestie die de nodige omzichtigheid van de regering zal vergen. Toename van de militaire invloed of een mogelijke coup lijken voorlopig echter uitgesloten en dienen zich mogelijk pas weer aan, als de omstandigheden binnen de republiek ernstig verslechteren.

Van een directe veiligheidsdreiging tegen buitenlanders is geen sprake. Onder de huidige omstandigheden blijft het toch verstandig om probleem regio's slechts bij hoge noodzaak te bezoeken. De Nederlandse ambassade in Jakarta heeft dergelijke adviezen geformuleerd.